

MEĐUNARODNI ODNOSI: PROBLEMI I IZAZOVI

Autor: Paul Wilkinson¹

Preveo: Amir Karić

U prethodnim poglavljima koncentrirao sam se na to da čitaoce upoznam sa glavnim učesnicima u međunarodnim odnosima, njihovim ulogama i njihovim uporednim utjecajem. Sada je vrijeme da našu pažnju usmjerim ka nekoliko ključnih problema i izazova sa kojima se suočava cijela međunarodna zajednica ili veliki dijelovi nje. Trebam dodati da isključujem katastrofe koje nisu posljedica ljudskog djelovanja, kao što su zemljotresi, vulkanske erupcije, i razarajući cunami iz decembra 2004. godine koji je ubio oko 150,000 ljudi. Istina, u slučaju cunamija u Indijskom okeanu veliki broj žrtava mogao je biti izbjegnuto da je postojao sofisticirani sistem upozoravanja na cunami one vrste koji pokriva Tihi okean. Također je istina da se mnogo moglo uraditi na unapređenju brzine i koordinacije međunarodne humanitarne pomoći u takvim humanitarnim katasrofama. Kakogod, svi problemi i izazovi koje ću ukratko

1 U ovom broju *Zbornika radova* objavljujemo prijevod prvog dijela posljednjeg poglavlja iz knjige: Paul Wilkinson, *International Relations: A Very Short Introduction* (2007.), Oxford-New York: Oxford University Press, u kojem se govori o glavnim problemima i izazovima u savremenim međunarodnim odnosima. U sljedećim brojevima *Zbornika radova* biće objavljen nastavak, u kojem se govori o sljedećim pitanjima: *Nuklearno oružje, Hemijsko i biološko oružje, Sprječavanje genocida i drugih kršenja ljudskih prava, Podjela Sjever-Jug.*

istražiti su posljedica, bilo nesreće ili osmišljenog ljudskog djelovanja, i zbog toga je u najmanju ruku teoretski moguće da se mijenjanjem nekih aspekata ljudskog ponašanja moglo značajno smanjiti ili barem ublažiti problem.

Izabrao sam da se fokusiram na globalna pitanja, ne zbog toga što mogu ponuditi bilo kakvo jednostavno rješenje, već zato što i kratak pregled otkriva ogromnu složenost izazova i poteškoća sa kojima se suočavaju kreatori politike u svojim nastojanjima da ih riješe. Štaviše, trebamo podsjetiti da se naši politički lideri suočavaju sa pojedinim ili svim ovim problemima istovremeno. S obzirom da su resursi ograničeni, kako ćemo odlučiti koji problemi iziskuju najveću prioritetnost? Bez punog shvatanja toga, možda naši politički lideri su često prisiljeni da djeluju tako što vrše trijažu politike zasnovanu čisto na temelju probitačnosti. Trebaju li odluke o prioritetima biti donesene na temelju određenih moralnih principa? Ako trebaju, ko će donijeti konačnu odluku? Koji moralni principi će biti primijenjeni i po čijem nalogu? Kome će, ako će ikome, kreatori politike biti odgovorni? Bilo bi nerazumno potcijeniti teškoće koje se javljaju kod svih koji su uključeni u stvarne svjetske pritiske kreiranja politike, donošenja odluka i upravljanja krizama.

U pogledu nesavladivosti problema koje ću razmatrati, teško da akademski stručnjaci mogu prevazići ta velika normativna i politička pitanja. Bio sam snažno ohrabren što sam pronašao studente, koje sam imao privilegiju podučavati, koji smatraju normativna i politička pitanja intelektualno najzahtjevnijimi najobuhvatnijim aspektima našeg predmeta. Čitalac se ne treba iznenaditi što će vidjeti kratak prikaz potrage za rješenjima u raspravi o svakom od glavnih izazova međunarodnoj zajednici.

PRIJETNJA BEZBIJEDNOSTI ŽIVOTNE OKOLINE OD GLOBALNOG ZAGRIJAVANJA

Kada sunčeva toplota dopire na Zemlju, mješavina gasova koja okružuje našu planetu djeluje kao filter. Ovaj sloj gasova djeluje više kao staklo u stakleniku, sprječavajući prodor velike toplote izbjegavajući prekomjerno zagrijavanje. Naučnici iz Međuvladinog panela o

klimatskim promjenama (Intergovernmental Panel on Climate Change – IPCC) zaključili su da porast ovih „stakleničkih gasova“ dovodi do prekomjerne toplote blizu zemljine površine. Ovaj fenomen oni su nazvali „globalno zagrijavanje“.

Ogromna većina naučnika uključena u studije svjetske klime slaže se sa zaključkom IPCC da se globalno zagrijavanje dešava, da je carbon dioxide (CO₂) najvažniji gas koji pojačava „staklenički efekat“ i da je glavni uzrok globalnog zagrijavanja ogromno povećanje ispuštanja carbona dioksida koje je posljedica ljudskih aktivnosti kakve su spaljivanje fosilnih goriva od strane teške industrije, aviona i motornih vozila, elektrana, i sistema zagrijavanja domaćinstava.

Zemlje odgovorne za najveću emisiju carbona u prošlosti, bile su one koje su ostvarile industrijsku revoluciju krajem 18. i tokom 19. stoljeća i koje su od tada snažno doprinosile povećanju stakleničkih gasova. Kakogod, danas smo svjedoci brze industrijalizacije zemalja u razvoju. Na primjer, Kina, koja ima više od milijardu i dvjesto pedeset miliona stanovnika, oslanja se 75 % na ugalj, od ukupnih svojih energetskih resursa. Indija, koja također ima više od milijarde stanovnika, slijedi sličan pravac brze industrijske ekspanzije, neizbježno uključujući spaljivanje ogromnih količina fosilnih goriva. Još, kako razvijene zemlje mogu očekivati da zemlje kao što su Kina i Indija uspore svoj ekonomski rast koji im je toliko potreban za podršku velikom i brzom rastu stanovništva?

Još je teže starijim industrijskim zemljama Zapada tražiti od zemalja kao što su Kina i Indija da smanje emisiju stakleničkih gasova kada je najbogatija i najveća ekonomija svijeta, Sjedinjene Države, odgovorna za oko 50% svjetske emisije carbona i kada je Bušova Administracija odbacila obaveze iz Kjoto Protokola (1997.) kada su političke vođe usaglasili se da smanje prosječnu emisiju carbona za 5.2% iz 1990. do 2010. godine. Evropske zemlje su se usaglasile da smanje emisiju za 8%, dok je predsjednik Klinton složio se da bi Sjedinjene Države trebale smanjiti emisiju za 7%. Predsjednik Klinton je bio jasno uvjeren da su staklenički gasovi odgovorni za globalno zagrijavanje. Predsjednik Buš i njegovi savjetnici, barem u njihovoj prvoj administraciji, nisu bili ubijeđeni da su naučnici za pitanja klime bili u pravu u vezi sa globalnim zagrijavanjem. Među desnim krilom Republikana-

ca postojalo je vjerovanje da su Kjoto prijedlozi za smanjenje emisije carbona bili rezultat urote zaštitnika životne okoline kako bi nanijeli štetu američkoj ekonomiji. Bile su ozbiljne optužbe od strane naučnika za pitanja klime da je vlada preuređivala, odlagala, a u pojedinim slučajevima i potiskivala izvještaje koji bi upozorili američki narod na realnost globalnog zagrijavanja, a koji nisu odgovarali političkoj i izbornoj agendi Bušove administracije.

Nastojanje da se zaniječe globalno zagrijavanje nije bilo u skladu sa konvencionalnim američkim poštovanjem nauke i tehnologije. Ogromne investicije su bile u istraživanja klimatskih promjena, posebno na američkim institutima i univerzitetima. Naučnici za klimatska pitanja imaju pristup satelitima koji im donose impresivnu količinu podataka koji su prije bili nedostupni, na primjer, o promjenama u gornjem sloju atmosfere. Također, imaju korist od sofisticiranog kompjuterskog modeliranja. Još, neki neprijateljski i negativni komentari od strane moćnih pojedinaca iz reda američke političke i poslovne elite čini se da impliciraju da su klimatski stručnjaci oslanjali se na astrologijuda bi predskazali klimatske promjene. Tako se može zaključiti da su stvarni razlozi pokušaja da se diskredituju istraživanja o globalnom zagrijavanju imala više zajedničkog sa strahovima industrije energetike, posebno naftnih kompanija da će njihovi komercijalni interesi biti povrijeđeni ako Vlada Sjedinjenih Država vrati u primjenu strogu kontrolu emisije CO₂.

Opće je poznato da su naučnici imali podatke da dokažu da je globalno zagrijavanje realnost već decenijama. IPCC je otkrio polovinom 1990.-ih rast temperature brži nego u bilo kojem razdoblju u proteklih 10,000 godina, i utvrdili su da je temperatura na Arktiku rasla tri do pet puta više nego u bilo kojem drugom dijelu svijeta. Predvidjeli su da će u 50 godina Arktička ledena kapa nestati u potpunosti tokom ljeta. Utvrdili su također da se na Antarktiktuledeni greben Larsen B topi i raspada. Ovo je važan dokaz o globalnom zagrijavanju i njegovim posljedicama. Naučnici nam govore da je od Drugog svjetskog rata temperatura na Antarktiku narasla 2.5 procenta. Glečeri na svjetskim najvažnijim planinama se u prosjeku smanjuju. Prema IPCC nivo mora je porastao za 15 cm u posljednjem stoljeću. Oni upozoravaju da bi moglo doći do novog povećanja od 18 cm do 2030. godine, što bi moglo ugroziti milione ljudi koji žive u niskim obalnim područjima kao što je Tokio, London i

NewYork, kao i ljudi koji žive na mjestima kao što je Bangladeš, Maldivi, i Ostrva južnog Pacifika koja su tek iznad nivoa mora.

TRAGANJE ZA RJEŠENJIMA

Prvi zaista važan napor da se pokrene međunarodna saradnjada se pomogne borbi sa globalnim zagrijavanjem uzrokovanim ljudskim djelovanjem bio je sporazum na UN Konferenciji o životnoj okolini i razvoju (1992.) održanoj u Rio de Janeiro. Rezultat je bio umjereno uspješan: 160 zemalja su potpisale sporazum o promociji energetske efikasnosti. Kjoto konferencija (1997.) bila je mnogo ambicioznija zato što je pokušala donijeti sporazum o ciljevima za smanjenje stakleničkih gasova. Nažalost, Sjedinjene Države su ga odbacile u cijelosti i mnoge zemlje ga nisu pretočile u svoje nacionalne zakone. Sada je u svakom slučaju sve veoma teoretski zato što i kada bi sve zemlje, uključujući SAD, sprovodile Kjoto Protokol to bi napravilo malu razliku u količini emisije CO₂. Kakogod, Kjoto Protokol je sadržavao jedno sasvim maštovito obilježje. Omogućavao je bogatijim zemljama da kupe CO₂ dozvole od drugih zemalja u značenju trgovine dozvolama. To je bi omogućilo onima sa visokim nivoom emisije da izbjegnu potrebu da smanje emisiju gasova.

Kada se razmatra moguće katastrofične posljedice klimatskih promjena za cijelu planetu, vrlo je razočaravajuće da je bilo veoma malo napretka ka stvaranju međunarodnog režima regulacije emisije carbona. Pomanjkanje liderstva pokazano od strane jedine svjetske supersile bilo je katastrofalno. Može se samo nadati da zaokret ka većoj primjeni multilateralizma u vanjskoj politici SAD znači da će Vlada SAD probati da dadne stvarni poticaj uspostavi režima bezbjednosti životne okoline i njegovu radu. Poslije strašne štete od uragana Katrina u New Orleansu i okolnim područjima Bijela kuća mora shvatiti opasnosti od zanemarivanja klimatskih pitanja.

Kakogod, iako je napredak na efektivnom međunarodnom režimu privremeno blokiran, postoje druge mjere koje mogu biti poduzete od strane nacionalnih vlada:

Vlade bi mogle djelovati da reguliraju sječu šuma, i da sade više drveća. (Drveće je važno u smislu apsorpcije CO₂).

Bogatije zemlje bi mogle finansirati nabavku odgovarajućih ekspertiza, tehnologije i treninga zemljama u razvoju.

Mi možemo čuvati ograničene energetske resurse uvođenjem veće efikasnosti u naše kuće, radna mjesta i vozila.

Lokalne vlasti, vlasnici stambenih objekata i poslovnih mogli bi dati veliki doprinos kolektivno prelaskom sa fosilnih goriva na obnovljiva i trebalo bi im dati poticaj za to, kao što su uplate za početne troškove nabavke tehnologije i njenu ugradnju.

Civilna avijacija je najbrže-rastući i najviše zagađujući način transporta. Očekuje se da će vazdušni transport rasti 50% u sljedećih deset godina. Potrebne su mjere za redukciju broja letova i poboljšanje efikasnosti goriva avionskih motora. Centralno reguliranje brojeva/destinacija letova moglo bi dati obostranu korist zbog smanjenja napora na aerodromima i opreme za kontrolu vazdušnog saobraćaja.

Navedeni prijedlozi mogu izgledati odveć očigledni, ali iako im nedostaje diplomatski glamur međunarodnog sporazuma, u kombinaciji mogu napraviti veliki utjecaj na porast sigurnosti životne okolne.